

Yliopettaja Eero Rautajoki

Inkerin historiaa ja sukuja

Hyvät kuulijani!

Kun on kysymys inkeriläisten sukujen tutkimisesta, en voi puhua siitä mitään, ellen ensin puhu jotain Inkerin historiasta.

Inkeriläisistä kuulin ensimmäisen kerran noin vuonna 1930 tai 1931 ollessani noin 10 vuoden vanha. Meillä oli Helsingissä kansakoulunopettaja Iida Laitinen, ja hän kertoi, että suomalaisia kansoja on muuallakin kuin Suomessa: hyvin paljon näitä suomalaisia asui Venäjällä, Suomen rajojen ulkopuolella.

En koskaan ole kuitenkaan jaksanut uskoa, että Suomen sukuun kuuluisivat unkarilaiset tai että me olisimme Volgan mutkalta kotoisin. Ja nyt, aivan viimeisten 20 vuoden aikana tiedekin on vahvistanut epäuskoni: on nimittäin todistettu, että se vanha 1930-luvun suomen heimojen ymmärtäminen on perustunut kielisukulaisuuteen; ja puhua samaa kieltä jonkun toisen kansan kanssa, ei ole sama asia kuin kuulua samaan rotuun.

Tänään, kun puhun teille inkeriläisistä, niin heti alkuunsa sanoisin erään asian, joka minua täällä Suomenniemellä on aina vaivannut: erään pienen tutkimuksen mukaan, jonka kerran tein, akselilla Länkipohja-Riihimäki inkeriläiset on aina käsitetty niin kuin he olisivat puolisuomalaisia tai puolivenäläisiä tai vanäläistyneitä. Tämän päivän jutussa koetan teille todistaa, että näin ei ole.

Puhuin kerran tuolla Saukkolassa tunnin inkeriläisistä, ja eräs hyvä ystäväni sanoi, että kyllä hän jutusta kaiken muun ymmärsi, muttei sitä, miksi Rautajoki sanoo inkeriläisiä suomalaisiksi, kun ne ei ole edes Suomessa syntyneetkään. Se opetus meni ainakin hukkaan.

Kartta, joka täällä on mukanani, on Inkeriläisten sivistyssäätiön julkaisema ja kuvaa Inkerin maakuntaa.

MAAKUNTA

Inkerin maakunta käsittää alueen, joka alkaa Peipsijärvestä ja jatkuu Suomenlahden rantamaa itäänpäin aina Karjalan kannaksen eteläosaan ja nousee siitä pohjoiseen Suomenlahden ja Laatokan välisestä aluetta Suomen vanhalle rajalle. Se alkaa suunnilleen samalta kohtaa Suomenlahden etelärannalla, kuin missä pohjoisrannalla Suomen itäraja pulauttaa Suomenlahteen.

Kun aikanaan koulussa opetettiin historiaa, kävi selväksi itse kullekin, että Suomen itäraja on ollut usein rauhaton ja sitä on siirrelty, kuten monet historiankirjojen rajaviivat osoittavat. Käytiin sotia ja isäntinä olivat meillä ruotsalaiset, jotka pitivät Suomea miehitettyä 650 vuotta. Virallisen historiankirjoituksen mukaan on ollut sellainen valtakunta kuin Ruotsi-Suomi, mutta mielestäni asia voitaisiin ilmaista toisinkin: on ollut Ruotsin valtakunta,

jonka puskurialueita ovat olleet Norja, välillä Tanska ja joka on käynyt sotia Puolassa Veikselillä ja monissa muissa paikoissa, ja Suomi on siinä sitten tehnyt sellaista liikettä kuin vanha patjapussi: heti kun on ollut jotain otettavaa, ruotsalaiset voudit ovat rosvonneet ja vetottaneet, miten parhaiten ovat tainneet, ja kaikkein kallein vero, jota Ruotsi on Suomelta vaatinut, on ollut miesvero sotiin, joista ei ollut ikinä hyötyä Ruotsin eikä meidänkään valtakunnallemme. Suomalaisille vakuutettiin, että taistelu Ruotsin kuninkaan puolesta on hienoa ja kaatuminen kunniakasta; vielä 1930-luvulla opetettiin kouluissa, että kun Kustaa II Adolf Lützenin taistelussa v. 1632 putosi alas valkoisen hevosensa selästä, se oli hyvin kunniakas putoaminen, jotenkin aivan toista maata kuin haa-voittumisen seurauksena putoaminen. Eräs näistä sodista loppui vuonna 1617 ja siitä alkaa Inkerin historia.

Sodan jälkeen tehtiin rauha Stolbovassa v. 1617. Siinä Ruotsi sai haltuunsa Käkisalmen läänin, Pähkinälinnan ja siihen kuuluvan osan Inkeriä Nevajoen pohjoispuolella, Kaprion, Jaaman ja Ivananlinnan alueineen. Lyhyesti voitaisiin sanoa, että Käkisalmen ja Viipurin alueitten lisäksi Inkeri joutui Ruotsin haltuun.

VÄESTÖ

Ruotsin armeijan mukana kulki sotilaspappeja Inkeriin, ja kun alue oli melko tyhjä asukkaista, piti sinne saada asukkaita. Niinpä kuningas määräsi, että Suomen alueelta tuli lähettää uudisasukkaita Inkeriin. Näin uudisasutus rauhanteon jälkeen sai alkunsa ja Inkerissä oli maata viljeltäväksi.

En ole historian erikoistuntija, mutta olen lukenut, että jossain täällä Hauhon Vanajan-Hämeenlinnan tienoilla vaikutti eräs niistä kuuluisista de la Gardieista ja hän antoi muun muassa määräyksen, että myös hänen alueeltaan pitää lähteä Inkeriä asuttamaan ja jonkin verran hän on sinne ihmisiä myöskin saanut menemään. Kaikissa juhlapuheissa, mitä Inkeristä on puhuttu, sanotaan aina, että kaksi ryhmää tuli Suomesta Inkeriä asuttamaan: savolaiset, joita Inkerissä nimitetään savakoiksi ja äyräpääläiset eli karjalaiset, joita sanotaan äyrämöisiksi eli äyräpääläisiksi. Tämä ei kuitenkaan kerro koko totuutta, sillä Inkerissä oli suomalaisia jo ennen näitä kahta suurryhmää.

Inkerissä oli ollut suomalaisasutusta jo ainakin 1100-luvulta saakka, sillä siellä asui ns. inkerikkoja ja vatjalaaisia. Inkerikot olivat suomalaisia, joiden murre aikain kuluessa on kovasti muuttunut, ja jäänyt nykysuomesta eriytyneeksi. Vatjalaisten on arveltu kielellisesti olevan sukua virolaisille. Molemmat heimot olivat ortodokseja. Todennäköisesti molemmat heimot ovat asuneet Inkerissä jo paljon ennen 1100-lukua. Inkerikot ovat aikaisemmin asuneet Inkerejoen varrella, joka laskee Nevaan. Myöhemmin he ovat siirtyneet pääasiassa Suomenlahden rantamille länteen. Siellä he ovat olleet lähellä vatjalaisia.

Vuoden 1617 jälkeen Inkeriin pystytetty luterilainen kirkko koetti aikanaan käännyttää mainittuja ortodokseja omaan leiriinsä: "Ainoan oikean ortodoksisen kirkon" puututtua asiaan käännytys piti lopettaa. Ortodokseja ehti kuitenkin paeta uskonveljiensä suojiin Novgorodiin ja Tveriin. Kun ortodoksien murre oli vaikeasti ymmärrettävää, ja mm. heidän jumalanpalveluksissaan käytettiin venäjää, leimautuivat he slaavilaistuneiksi suomensukuisiksi.

Eräs inkeriläinen opettaja kertasi aikoinaan sanontaa, että jos nai venäläisen ja syntyy lapsi, on se verenrikko eli inkerikko. Näin helposti siis levitettiin käsitystä slaavilaistumisesta.

Ortodoksinen kirkko venäläisti omiensa etu- ja sukunimet. Luterilainen ei päässyt ortodoksin kanssa naimisiin ellei muuttanut heidän uskoonsa. Syntyvät lapset kastettiin etunimiltään venäläisiksi. Tapahtui siis sama kuin meilläkin. Kun sukunimet alkoivat tulla käyttöön, oli Hanelius hienompi nimi kuin Tuomaanpoika. Näitä nimiä käytetään vieläkin aivan kuin jäänteinä ruotsalaisesta sivistyksestä ja vallasta.

Inkerikoista on seuraavia tietoja:

vuonna 1848	15 600 henkeä
vuonna 1897	21 700 henkeä
maailmansotien välisenä aikana noin 20 000 henkeä	

Vatjalaisista on seuraavia tietoja:

vuonna 1848	5 148 henkeä
vuonna 1926	705 henkeä
vuonna 1964	muutamia kymmeniä kieltä osaavia

Muutamat Inkerin väkiluvut osoittavat, että sinne ehti muodostua melkoinen suomalaisasutus. Vuodelta 1917 mainitaan inkeriläisten lukumääräksi inkerikkojen ja vatjalaisten kanssa 160 870 henkeä. Vuonna 1932 on luvuksi saatu 148 268 henkeä. Toiseen maailmansotaan tultaessa on esitetty väkiluvuksi jopa 200 000 henkeä. Tuollaista lukua on kuitenkin mahdoton mitenkään todistaa, varsinkin kun väestönsiirrot olivat jo kauan olleet käynnissä.

Olen saanut käyttööni myös tiedot kaikista Inkerissä asuneista silttä osin, kuin he elivät 2. maailmansodan aikana saksalaisten miehittäessä Inkerissä. Tiedot on laadittu prof. Leo Yllön (1915 - 1978) toimesta.

Luvut ovat 1 173 kylästä.

suomalaisia	68 821 henkeä
inkerikkoja	8 729 henkeä
vatjalaaisia	677 henkeä
eestiläisiä	14 463 henkeä
saksalaisia	3 024 henkeä
latvialaisia	1 424 henkeä
venäläisiä	noin 126 000 henkeä

Tilastosta näkyy inkerikkojen ja vatjalaisten asema muihin suomalaisiin verrattuna. Toisaalta huomataan, miten pieniin väestönosaset ovat hävinneet. Seka-avioliittoja mainitaan olleen 2,6 %.

Inkeriläiset ovat luterilaisia sikäli, kun puhutaan vanhasta ajasta; vallankumouksen jälkeen olot ovat muuttuneet. Sodan aikana tuotiin inkeriläisiä Suomeen noin 65 000 (tässä oli inkerikkoja mukana): luku on hyvin epätarkka, ja tarkkaa lukua ei ole koskaan esitettykään ja se riippuu siitäkin, mitä inkeriläisillä tarkoitetaan; tarkoitetaan niitä, jotka tuotiin Tallinnasta Hankoon, Saksasta Danzigista Turkuun ja Helsinkiin ja lisätäänkö lukuun vielä ne inkeriläiset, jotka me saimme Saksan armeijassa ja Suomen armeijassa sotavangeiksi sekä ne, jotka saatiin sotavangeiksi Itä-Karjalassa. Sodan jälkeen vietiin takaisin 55 000 henkeä. Suomeen jäi noin 3 000 - 4 000 henkeä ja Ruotsiin noin 6 000 ja loput ovat ympäri maailmaa Australiassa, USA:ssa, Kanadassa jne.

KIELI JA KEHITYS

Inkerin yleismurretta voitaisiin verrata Karjalan kannaksen murteeseen, jos sitä höystetään savolaisin sanoin. Viime vuosisadalla syntyneet ihmiset osasivat venäjää murteellisesti sen verran, että pystyivät asioimaan kaupungissa. Usein miesten asema oli toinen. Se johtui pitkästä asepalveluksen suorittamisesta.

Seurakuntien luku vaihteli Inkerissä. Vuonna 1630 oli kreikkalais-katolisessa seurakunnassa 17 pappia ja 8 luterilaisessa seurakunnassa vain 6 pappia. Vuonna 1640 luterilaisten pappien lukumäärä oli jo 25 ja vuonna 1650 oli 58 seurakunnassa 36 kirkkoa ja 42 pappia. Vuonna 1917 seurakuntien määrä oli pudonnut 30:een. Pappinsa Inkeri sai Suomesta, ja heidän etujensa kerrotaan olleen Inkerissä paremmat kuin Suomessa.

Tartossa, myöhemmin Pärnussa, opiskeli vuosina 1632-1665 24 inkeriläistä ja vuosina 1690-1710 37 opiskelijaa.

Vuonna 1912 oli Inkerissä 15 osuuskuntaa ja Vuoleen osuusmeijerin mainitaan ottaneen vastaan 1000 litraa maitoa päivässä.

Kansallista kehitystä ehkä parhaiten kuvaa se, että samaan aikaan

kun Jyväskylän seminaari vuonna 1863 vihittiin, vihittiin Inkerissä Kolppanan suomalainen opettajaseminaari. Kolppanan seminaari oli kuitenkin siinä monipuolisempi, että sieltä valmistui kanttori-urkureita ja kansakoulunopettajia. Monet oppilaat ottivat molemmat pätevyydet ja hakeutuivat tehtäviinsä Inkerin suomalaisen väestön keskuuteen.

Inkerin kansan lukutaito kasvoi ja suomalaisuus säilyi. Mutta vallankumous toi uusia tuulia. Alkoivat nimettömät ilmiannot, suomalaisten vainot ja ns. Stalinin hirmukauden aikana lähes jokaisesta suvusta oli joku henkilö vainon kohteena. Tämän saivat kokea myös inkerikot ja vatjalaiset.

Maataloudessa alkoivat suuret kokeilut. Perustettiin yhteistalouksia eli kommuuneita, sitten kyläyhteisön kolhooseita ja lopulta valtion suurtiloja sovhooseita. Arvostelijat kulakoitiin ja he menettivät omaisuutensa. Papit pakenivat tai vangittiin ja kirkollinen toiminta oli lamassa. Kymmeniä tuhansia suomalaisia vietiin eri puolille Neuvostoliittoa pakkotöihin.

KYLIEN NIMISTÖÄ

Muutamilla kylillä oli venäläiset nimet. Valtaosalla oli kuitenkin suomalaiset nimet ja usein hyvin kauniit ja erikoiset. Mainitsen muutamia: Haapakangas, Hevaa, Homutta, Inkere, Jylkylä, Karhunkylä, Kavehkontu, Kirkonpelto, Konnunkylä, Lempaala, Metsäpirtti, Metsä-vainikka, Revonpesät, Suvenmäki, Tikanpesä, Vipiä.

SUKUNIMISTÄ

Kirkkoherra O.A.Louhelainen laati aikoinaan luettelon, jonka nimi on: Luettelo vakinaisten seurakuntalaisten sukunimistä Inkerinmaan suomalaisissa seurakunnissa Venäjän vallan aikana noin vuosina 1721-1912. Siinä on 2 573 sukunimeä. Luettelossa ei ole inkerikkojen eikä vatjalaisten nimiä.

Usein nimet viittaavat ihmisen alkuperäiseen kotiseutuun. Tavallisesti mainitaan vuoden 1617 jälkeen Inkeriin muuttaneina kahden heimon väkeä ja ne olivat savolaiset ja karjalaiset. Edellisiä alettiin nimittää savakoiksi ja jälkimmäisiä äyräpääläisiksi eli murteella äyrämöisiksi. Heidän suurimmat eronsa olivat murre ja

pukeutumistavat. Nämä eroavaisuudet ovat aikoja sitten hävinneet.

Vaikka mainitut Inkeriin muuttajat olivatkin suurimmat ryhmät, oli muuttajia muualtakin Suomesta. Heitä tuli lähes kaikkialta ja sukunimien tutkiminen antaakin tarkat vihjeet kotiseudusta. Olen lisännyt Louhelaisen selvitykseen muutamia nimiä.

Nimistöstä löytyvät sellaiset nimet kuin Inkeroinen, Vatjalainen, Äyrämöinen ja Savolainen. Karjalaisiin viittaavia nimiä ovat: Jaakkinen, Jääskeläinen, Karjalainen, Koivisto, Koivistolainen, Koivistoinen, Kuukauppi, Kyyröläinen, Rautulainen, Seivästöinen, Torkkeli ja Viipuri. - Savolaisia sukunimiä ovat: Kuopio, Multia, Savolainen ja Puumalainen.

Usein unohdetaan länsisuomalaisten osuus inkerin asuttamisessa ja/tai siihen viitataan hyvin ylimalkaisesti. Kuitenkin pohjalaisetkin olivat Inkeriä asuttamassa ja heihin viittaavat seuraavat nimet: Halsua, Kannus, Kurikka, Kälviäinen, Pohjalainen ja Vaasalainen. Kurikka saattaa olla yhtä hyvin paikkakunta kuin työkalukin.

Hämäläiset ovat saaneet itsensä historiaan seuraavilla nimillä: Hauho, Hämäläinen, Jämsä, Jämsäläinen, Tammela, Sysmälinen. Sukunimi Hämäläinen on ollut käytössä ainakin 22 seurakunnassa, Virolainen 20:ssä ja Savolainen 15:ssä.

Louhelaisen vanhassa luettelossa on monia harvinaisuuksia ja mainittakoon niistä muutamia: Ahojussilainen, Ehkimoinen, Haapakapio, Heetaim, Hiipsi, Isokirves, Jerssulainen, Jyrjätäinen, Kappaherra, Kauppamies, Kiukeli, Koirannahka, Kolmekesänen, Kuukainen, Kymmenikkö, Lautkart, Loimittaja, Manganen, Nenätöin, Opramei-Illi, Otstavuori, Pelkäämätöin, Pienlintu, Pyhäntakainen, Rautakopra, Rohtareis, Ruotakulku, Sahamies, Savu, Sokerolli, Suottaväärä, Talonpoika, Tinkeli Tuuhas, Vero, Voipää, Yksinäinen, Ympyrä ja Akkirikas.

Talonpojan ja Päiväläisen lisäksi löytyy myöskin sotilasarvoja sukunimistöstä. Niitä ovat: Kenraali, Eversti, Majuri ja Dubbelman (= nostomies, täydennysmies). Aatelisarvoja ovat Greivi, Ritari ja Printsi.

Inkerissä asui myöskin eestiläisiä. Seuraavat nimet tulivat heiltä: Härkäl, Juss, Kant, Kärpp, Lautkart, Nurk, Rohtareis, Suort ja Tamm.

Suomalaisten sukunimien osuus Louhelaisen luettelon nimistössä oli noin 87,2 %. Toisen maailmansodan aikana siirrettiin Suomeen em. noin 65 000 inkeriläistä. Heistä palautettiin Neuvostoliittoon noin 55 000 henkeä, kuten on kerrottu. Tampereen seudulle siirrettyjen inkeriläisten sukunimien suomalaisuusprosentti oli 88,7 %. Vuoden 1970 kevään Aamulehdessä lueteltujen ylioppilaitten vastaava luku oli 87,8 %. Inkeriläisten suomalaista sukunimiprosenttia voidaan pitää hyvin korkeana.

NELJÄ SUKUA

Olen laskenut neljän inkeriläissuvun tietoja. Tiedot on kerätty muistitietoina. sukulaisia muistettiin seuraavsti:

suku	henkeä	+ venäl.	+ ruotsal.
Kirjanen	86	2	
Kämpäs	83	1	
Dubbelman	193	3	6
Liukkonen	124	6	

Edellisestä taulukosta huomataan, etteivät suvut ole juuri venäläistyneet. Ruotsalaisten osuus muodostuu viimeisten vuosikymmenien avio- liitoista.

Luetelluissa suvuissa on ihmisiä yhteensä 486 henkeä + 12 venäläistä + 6 ruotsalaista. Näinkin paljon voidaan saada muistitietoja talteen sukulaisista, jos tietoja tallennetaan. Lisäksi tulevat monet tarinat ja kuvaukset sukulaisten vaiheista sekä jopa asiakirjoja ja valokuvia.

Seuraavat sukunimet liittyvät mainittuihin sukuihin.

Kirjasen suku: Harsia, Hämäläinen, Hänninen, Juhala, Käiväräinen, Meijer, Pennonen, Saarelainen, Sokka, Talonpoika ja Väisänen.

Kämpäksen suku: Foudi, Hanninen, Kaukonen, Korpelainen, Koskelainen ja Kämärä.

Dubbelmanin suku: Adel, Aitman, Avelin, Björklund, Hokkanen, Horppu, Kant, Karjalainen, Klaus, Kunttu, Lamppu, Lipiäinen, Manninen, Mullo, Näppi, Pelli, Repo, Rister, Ruth, Savolainen, Svänni, Tikka, Tinttunen, Tompus ja Virolainen.

Liukkosen suku: Horppo, Hämäläinen, Kouhia, Riepponen, Riippinen, Suojanen, Tiikki ja Uimalainen.

INKERIN KANSANPERINTEEN LÄHTEISTÖLLÄ

Inkeristä on saatavissa yhä edelleen tietoja. Olen sanonut päässeeni tuon lähteistön äärelle tullessani tuntemaan suuren joukon inkeriläisiä. Se on ollut henkisesti rikas harrastus. Saatavat tiedot

voitaisiin jakaa seuraavasti:

haastattelut
sukuluettelot, asiapaperit ja valokuvat
muistiinpanot
kirjat

TIETOJA

Sukututkijoiden on hyvä tietää, että Inkerissä ei oltu turhan tarkkoja etunimien suhteen. Niinpä Ville esiintyy kirjeissä ja puhekielessä muodoissa Viljppa ja Filip. Juho, Juhana ja Jussi tarkoittaa samaa henkilöä. Liisa, Elisabet(h), Lisset ja Liispetta on myös yksi ja sama nimi. Aadam taipuu muotoihin Aati ja Uatam. Abram löytyy muodoista Aapo, Aappo ja Uappo. Aleksanteria sanottiin myös Saskaksi.

Inkerin kirkonkirjoja on pidetty usealla eri kielellä. Niinpä joskus sukunimetkin ovat muuttuneet varsin outoihin muotoihin. Laitan muutamia malliksi vanhoista papinkirjoista.

Dubbelman löytyy muodoissa Dubelman ja Dubelmann. Mutta Dubman tarkoittaa eri nimeä. Sukunimi Tuppelman on sellaisen papillisin oikeuksin varustetun nuohoojamestarin käsialaa, jolla kirjoitus ja papinvirka eivät olleet vahvimpia puolia.

Carjalainen vuodelta 1758

Colomainen

Hodocka vuodelta 1736

Liückonen

Pockinen vuodelta 1737

Ticka

Tintunen

Witicka vuodelta 1761

Sukunimeä Hempetti on pidetty alkuperäisenä muotona. Siitä löytyy kuitenkin seuraavat muodot vuodelta 1911:

Liisa Hömpötti

Eeva Himpotti

Aatam Höpötti

Aabram Himpötti

Myöskin sellainen muoto kuin Hämböt löytyy. Oikeinkirjoituksella ja huolellisuudella on merkityksensä.

Sukunimi Tiikki tarkoittaa kaivettua lampea. Se on aikaisemmin ollut muodossa Diikki, mutta löytyy myöskin muodossa Diick.

Inkeriläisistä kertovaa kirjallisuutta:

Inkeriläisten Sivistyssäätiö (toim.) "Inkerin suomalaisten historia", Jyväskylä 1969

Aappo Metiäinen ja Kaarlo Kurko (toim.) "Entisen Inkerin luterilaisen kirkon 350-vuotismuistojulkaisu", Helsinki 1960

Harry Brotherus "Vaeltava oikeus", sivut 141-259, Porvoo 1966

Antti Makara "Rajat eivät pidätä", Saarijärvi 1983

Reino Läärä "Jää hyvästi, Inkerinmaa", Jyväskylä 1982

Tapani Sopanen "Hänen siipiensä alla", Vantaa 1982

Oskar Himiläinen "Vieras Isänmaa", Jyväskylä 1981

Juhani Jääskeläinen "Inkerin Suomalainen evankelis-luterilainen kirkko neuvostojärjestelmän ensimmäisenä vuosikymmenenä 1917 - 1927", Helsinki-Valkeakoski 1980

Juhani Jääskeläinen "Inkerin kirkon tuho Stalinin pakkokollektiivoinnissa", Alea-kirja 1982